

07. De Kortsnavel- boomkruiper, een nieuwe broedvogel in Limburg en Vlaanderen

Geert BECKERS, Ubbelstraat 25, B-3550 Heusden
Karel SAUWENS, Hoogdorpstraat 34 bus 6, B-3570 Alken
Foto's: Ron SCHOLS

Limburgse vogelkijkers kenden

Kortsnavelboomkruipers (*Certhia familiaris macrodactyla*) enkel van uitstapjes in de Ardennen of het buitenland. Sinds 1993 wordt de soort echter jaarlijks als broedvogel vastgesteld in de aan de Voerstreek grenzende bossen in Nederlands-Limburg. Gezien de gelijkende biotoop, de toenemende trend in het aantal waarnemingen en het feit dat vogels geen rekening houden met landsgrenzen, kon het niet anders dan dat de soort ook in Limburg als broedvogel aanwezig was. Dit artikel geeft een overzicht van de huidige gegevens en probeert een beter inzicht te geven in de biotoopkeuze en de inventarisatiemethode van deze onopvallende vogel.

Inleiding

De Kortsnavelboomkruiper, beter gekend als de Midden-Europese ondersoort *macrodactyla* van de Taigaboomkruiper *Certhia familiaris* was een langverwachte nieuwe broedvogel in Limburg. Reeds in de jaren tachtig werden zangposten opgetekend in het Nederlandse heuvelland (Hustings, 1985). Het duurde tot 1993 vooraleer een eerste zeker broedgeval werd opgetekend (Schepers, 1998). Dit leidde tot gerichte inventarisaties, wat tal van nieuwe territoria opleverde. Vandaag wordt de populatie in Nederlands-Limburg reeds op 75-100 broedparen geschat (Hustings *et al.*, 2006). Tijdens inventarisaties van Middelste Bonte Specht zagen Kobe Janssen, Frank Ressler en Geert Beckers in 2004 voor het eerst een zingende Kortsnavelboomkruiper in het Vrouwenbos, gelegen in Sint-Pietersvoeren. In hetzelfde jaar hoorde Jan Gabriëls in het Veursbos meerdere keren een zingend mannetje. Deze waarnemingen verhoogden de alertheid van andere vogelkijkers en de hierop volgende jaren konden ook in de Voerstreek verschillende nieuwe territoria worden opgetekend.

Inventarisatiemethode

Voor de inventarisatie van de Kortsnavelboomkruiper zijn er enkele aandachtspunten die de trefkans opmerkelijk kunnen verhogen: kies

Figuur 1. Wintereiken - berkenbos.

een zonnige, vooral windstille ochtend, loop zeer langzaam het bos in, blijf op meerdere plaatsen even stilstaan, luister vervolgens zeer aandachtig en gericht (zang en roep kunnen vrij onopvallend zijn, zeker tijdens een mooie voorjaarsdag, waneertal van soorten het beste van zichzelf geven), gebruik geluidsapparatuur (vooral wanneer roepende Boomkruipers worden waargenomen, aangezien de roepjes van beide soorten sterk op elkaar kunnen gelijken). Kortsnavelboomkruipers reageren goed op geluid en het afspelen ervan geeft vaak de gelegenheid om de soort grondig te bekijken en de determinatie veilig te stellen.

De beste periode om de soort waar te nemen is van begin maart tot half april. Dan is de zangactiviteit het hoogst (Schepers, 1998). Territoriumkartering kan vanaf begin februari tot einde juni. Waarnemingen van zingende mannetjes kunnen, net als bij de Boomkruiper, gebruikt worden voor het scheiden van territoria. Voedseltransport wijst op een broedgeval waarvoor men ook de SOVON-code opgeeft die de mate van zekerheid van een broedgeval aangeeft (Van Dijk, 1996).

Verspreiding

Momenteel wordt de soort in Vlaanderen als broedvogel enkel aangetroffen in de Voerstreek. Er zijn waarnemingen van zingende mannetjes uit het Hoogbos in Sint-Gravensvoeren, het Veursbos en Broekbos in Sint-Martensvoeren, het Vrouwenbos in Sint-Pietersvoeren en het grensbos in Teuven. De verspreiding strekt zich dus uit over heel de Voerstreek. Door de moeilijke herkenning, de onopvallende zang en het beperkte aantal vogelkijkers dat jaarlijks de Voerstreek bezoekt, kunnen we voorlopig echter nog geen gedetailleerd beeld van de verspreiding geven. De kern van de Nederlandse populatie situeert zich in de Boswachterij Vaals, ten noordoosten van de Voerstreek, waar in 1997 maar liefst 41 territoria zijn vastgesteld (Schepers, 1998). In de boscomplexen die naadloos aansluiten bij het grensbos in Teuven werden tijdens de inventarisaties van 1997 12 territoria vastgesteld. Het is dan ook begrijpelijk dat het merendeel van de waarnemingen uit het oostelijke deel van Voeren komt. Sinds 2006 engageert Jong Vogelkijkend Limburg (JVL), een onderdeel van de LIKONA-Vogelwerkgroep, zich om de bosgebieden in de Voerstreek te inventariseren. Ze zochten gericht naar enkele typische soorten zoals Middelste Bonte Specht en de Kortsnavelboomkruiper, soorten die oorspronkelijk nergens anders in Belgisch-Limburg – en zelfs Vlaanderen – broedden. In 2006 leverde dit een waarneming van de Kortsnavelboomkruiper op in het Vrouwenbos. In 2007 vonden ze maar liefst 5 territoria in het Hoogbos ('s-Gravensvoeren), minstens 3 territoria in het Veursbos (Sint-Martensvoeren), en 1 territorium in het Broekbos (Sint-Martensvoeren). Het Vrouwenbos in Sint-Pietersvoeren werd niet gecontroleerd. In 2008 was er enkel een waarneming uit het grensbos in Teuven.

Intrigerend is de ringvangst van een Kortsnavelboomkruiper in Tongeren in 2006 en de hervangst van dit exemplaar in 2007, wat sterk

doet vermoeden dat zijn territorium hier in de buurt gelegen is. De kans is dus reëel dat de soort, net als de Middelste Bonte Specht, zich vanuit de Voerstreek verder zal verspreiden, of reeds verspreid heeft doorheen de oudere boscomplexen in Zuidoost-Limburg. Het is niet verrassend dat de soort in deze regio is opgedoken.

Biotoopkeuze

In de Voerstreek treffen we een aantal voor Limburg unieke bostypes aan die bovendien zeer goed ontwikkeld zijn. Op de voedselarme zuurdere koppen treffen we wintereiken-berkenbossen aan met typische soorten als Kamperfoelie, Hulst, Lijsterbes, Spork en Bosbes. Op de bovenrand van de hellingen gaat dit bostype over in de structuurrijke eiken-beukenbossen met soorten als Zoete kers en Witte veldbies. In de onderste, meer voedsel- en kalkrijke delen van de helling gaan ze over in de eiken-haagbeukenbossen. Hierin vinden we tal van voorjaarsbloeiërs zoals Bosanemoon, Eenbes, Bosbingelkruid en typische zeldzame soorten als Eenbloemig parelgras en Lievevrouwbedstro. In Nederlands-Limburg, waar van 1993 tot 1997 gericht onderzoek naar de soort is uitgevoerd werd 42 % van de Kortsnavelboomkruipers aangetroffen in eiken-berkenbos, 35 % in eiken-beukenbos en 9 % in eiken-haagbeukenbos. De overige 14 % werd in naaldhout aangetroffen (Schepers, 1998).

Gezien het beperkte aantal gegevens is het voor Belgisch-Limburg moeilijk om een vergelijking op te stellen. Toch zien we dat bijna alle waarnemingen in de Voerstreek zich voordoen boven op de koppen van de overgang tussen structuurrijke loofbossen en percelen naaldhout. Dit sluit beter aan bij de habitat van de soort in de Ardennen en ook in veel andere delen van Midden-Europa, waar de soort hoofdzakelijk voorkomt in middeloude en oude sparrenbossen. Glutz von Blotzheim & Bauer (1993) stellen dat het aanbod aan nestplaatsen een sterk bepalende factor is in het voorkomen van de soort. Dit is in de gevarieerde oude loofbossen veel groter dan in de sparrenbossen. Op de overgang tussen de percelen naaldhout en de oude goed ontwikkelde loofbossen zal enerzijds de diversiteit aan voedsel en anderzijds de beschikbaarheid van nestplaatsen het grootst zijn, waardoor deze plekken waarschijnlijk het meest in trek zijn bij de soort. Schepers (1998) stelt dat de Kortsnavelboomkruiper in de Ardennen Fijnspar als vervangbiotoop bezet heeft doordat de oorspronkelijke optimale biotoop, met name loofbos, vervangen is door deze naaldhoutproductiebossen. Ons lijken kleinschalige naaldhoutpercelen in de grote loofboscomplexen toch een meerwaarde te bieden voor de soort. Recent onderzoek op invertebraten in de bossen van de Lage Kempen heeft aangetoond dat deze naaldhoutpercelen ook een grote diversiteit kunnen huisvesten (Crèvecoeur, 2007). Bovendien is de loshangende schors van oude fijnsparbestanden de ideale nestplaats voor Kortsnavelboomkruipers.

Besluit

De Kortsnavelboomkruiper is al goed ingeburgerd in Voeren. Het is de intentie van Jong Vogelkijkend Limburg om de inventarisaties in Voeren verder te zetten en zo de populatie jaarlijks in kaart te brengen. Het is zeer waarschijnlijk dat deze vogelsoort juist binnen afzienbare tijd op andere plekken in Limburg zal opduiken. We kijken er naar uit!

Referenties

- CRÈVECOEUR, L., 2007. De keverfauna van het Pijnven in Hechtel-Eksel. 18p.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N. & K.M. BAUER, 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/II Passeriformes (4.Teil) Sittidae-Laniidae p. 919-971, AULA-Verlag Wiesbaden.
- HUSTINGS, 1985. Een inventarisatie van broed- en wintervogels in het Onderste en Bovenste Bos bij Epen. Natuurhistorisch Maandblad 71:9-16.
- HUSTING, F., J. VAN DER COELEN, B. VAN NOORDEN, R. SCHOLS & P. VOSKAMP, 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties, Maastricht, 716p.
- SCHEPERS, F., 1998. De Taigaboomkruiper als broedvogel in Zuid-Limburg in 1993 - 1997. Limburgse Vogels: 9 (1998) p. 33-48
- VAN DIJK, A.J., 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubergen.